

Doplňkové materiály k článku Ostrovy v Česku,

který vyšel v časopise Geografické rozhledy, ročník 22, č. 4

Jakub Lysák

V souboru naleznete na první stránce úkoly ke studiu ostrovů v místním regionu a doplnění seznamu literatury v článku. Na stránce následující pak informace o geografickém názvosloví našich ostrovů, české ostrovní rekordy a zajímavosti i materiály k dalšímu čtení o českých ostrovech.

Úkoly

1. Najděte v okolí svého bydliště nebo školy ostrov nebo ostrůvek, který odpovídá kritériím uvedeným v úvodu článku.
2. S využitím funkcí GPS a Ruční měření na serveru <http://www.mapy.cz> určete jeho zeměpisné souřadnice, rozměry a vzdálenost od nejbližšího břehu, případně od jiného ostrova. Na <http://geoportal.cuzk.cz> (s využitím služby Geoprohlížeč a funkcí Informace o geoprvcu a Měření plochy) určete z ortofota jeho přibližnou rozlohu a katastrální území, ve kterém ostrov leží.
3. Pokuste se zjistit, jak dlouho ostrov existuje a jak asi vznikl. Využijte k tomu staré mapy (dostupné např. na <http://oldmaps.geolab.cz>, <http://archivnimapy.cuzk.cz>) či historické ortofoto (<http://kontaminace.cenia.cz>, <http://geoportal2.uhul.cz>, <http://www.mapy.cz>)
4. Napište stručný text shrnující dostupné informace o ostrově. Neměl by chybět název ostrova (typicky podle vodní plochy), případné alternativní názvy; přesná poloha; typ ostrova podle klasifikace z článku; doba a okolnosti vzniku ostrova, jsou-li známy; poloha v rámci vodní plochy; tvar ostrova; charakter pobřeží; fauna a flóra ve vnitrozemí; využití v minulosti a současnosti; stopy lidské činnosti; případné další zajímavosti (zjištěné s využitím místních znalců) a zdroje informací (s důrazem na regionální tisk a literaturu). Pokud je některá z informací v textu neověřená, je vhodné to uvést. Pokud tento text pošlete na emailovou adresu autora (lysak@natur.cuni.cz), bude v budoucnu využit při tvorbě portálu věnovaného českým ostrovům. Jako inspiraci můžete použít text v červeném rámečku níže. Vybrané kvalitní práce, které nám zašlete, mohou být též publikovány v některém z dalších čísel Geografických rozhledů. Text je vhodné doplnit fotografií lokality. Měly by být uvedeny přesné okolnosti pořízení snímku (datum, poloha) a také jeho autor, případně zdroj, odkud byla fotografie převzata.

Ostrov nebo ostrůvek?

V textu článku je používán pojem ostrůvek pro ostrov o rozloze menší než 200 m². Pro větší je používán pojem ostrov. Hranice je samozřejmě diskutabilní, ale byla takto zvolena zejména s ohledem na podrobnost našich topografických map a digitálních topografických databází. Ostrovy v nich totiž budou s velkou pravděpodobností zaznamenány, ostrůvky spíše ne.

Literatura a zdroje informací

DIBAVOD - digitální topografická databáze. <http://www.dibavod.cz/> (stav k 27.07.2012).

JÁNSKÝ, B., ŠOBR, M. a kol. (2003): Jezera České republiky. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, 216 s.

NETKOVÁ, J. (2003): Pražské ostrovy - marketingová analýza možností cestovního ruchu. Acta Oeconomica Pragensia, 11, 5, s. 78-219.

POTUŽÁK, P. (1943): Zeměměřičský Obzor SIA, 4/31, 9, s. 125-131.

SEMOTANOVÁ, E. (2005): Člověk a příroda na pražských ostrovech v minulosti (do počátku 20. století). HG 28, s. 195-237.

ŠIMEK, A. (1940): Sto let stabilního katastru na Moravě 1817-1918. Zeměměřičský Obzor, 1/28, 10, s. 152-154.

UNCLOS - United Nations Convention on the Law of the Sea, Preamble. Regime of Islands.

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part8.htm (27.07.2012).

Ostrůvek ve vodní nádrži Baška

poloha: 49° 38' 59,510" s. š., 18° 22' 39,177" v. d.

katastrální území: Baška

typ: ve vodní nádrži, umělý, nepřístupný suchou nohou

rozloha: 150 m² (zjištěno z ortofota)

rozměry: 14 × 16 m

vzdálenost k nejbližšímu břehu: 180 m na západ

Vodní nádrž Baška byla postavena na potoce Baštica v místech, kde kdysi býval rybník (poslední zpráva o něm je z roku 1730), později obecní pastviny a pak jíloviště, které poskytovalo materiál pro výrobu bašťanských cihel. Stavba začala na podzim 1958, hlavní práce se prováděly až v letech 1959 až 1960 a do provozu bylo dílo uvedeno v lednu 1961. Charakteristický ostrůvek ležící mírně na západ od středu nádrže byl vybudován uměle. Ostrov má tvar komolého kužele s plochým vrcholem a příkrými stěnami; vystupuje zhruba 2 m nad střední hladinu nádrže. Břeh lemuje kamenitá mělčina. Vnitrozemí je porostlé nízkou hustou vegetací (kopřivy, maliny), dominantou severní části je borovice. Lokalita je přirozeným útočištěm několika druhů ptactva. V jižní části ostrůvku kovová tyč, podle informací od místních údajně pozůstatek po vyměření polohy ostrova z dob jeho stavby. Dostupnost ostrova usnadňuje v sezóně fungující půjčovna lodí a šlapadel.

Ostrůvek ve vodní nádrži Baška při částečně vypuštěné přehradě, pohled od jihozápadu. Běžně nad vodu vyčnívá jen nejvyšší část z „klobouku“ viditelného na fotografii. Foto pořízeno v srpnu 2012. Zdroj: archiv autora.

Zdroje informací:

O vodní nádrži Baška. <http://www.baska.cz/prehrada-baska/o-vodni-nadrzi-baska> (9.1.2012).

VANÍČEK, F. (2009): Bašská vodní nádrž se začala stavět před padesáti lety, Frýdeckomístecký a třinecký deník, 22.3.2009, dostupné též na http://fm.denik.cz/zpravy_region/baska_vodni_nadrz2009_0322.html.

O geografickém názvosloví českých ostrovů

Naprostá většina našich ostrovů je bezejmenných. Databáze Geonames, spravovaná Zeměměřickým úřadem, ve které jsou uložena standardizovaná geografická jména z území Česka (viz http://geoportal.cuzk.cz/Default.aspx?mode=TextMeta&text=geonames_uvod&side=geonames&menu=26), eviduje pouze 24 názvů týkajících se ostrovů (stav v červenci 2012). Jména jsou uvedena vesměs pouze u větších říčních ostrovů ve městech (Praha, Litoměřice, Kolín), dva názvy pak odkazují ke známým ostrovům světovým (Tajvan ve vodní nádrži Lipno, Naxos v rybníku Velká Holná na Jindřichohradecku). Svá sice neoficiální, ale běžně používaná jména mají i další ostrovy, zejména v těch vodních plochách, kde jich je více (např. ostrovy ve střední nádrži Nové Mlýny, ostrovy v Zámeckém rybníku v Lednici). Dalších přibližně 120 pomístních názvů obsahuje slovo ostrov. Poukazují tak (i když zdaleka ne všechny) na ostrovy zaniklé, např. Libeňský či Rohanský ostrov v Praze, které byly při regulaci Vltavy spojeny s pevninou.

České ostrovní rekordy a zajímavosti

největší: Císařský ostrov na Vltavě v Praze, 66 ha

nejvzdálenější od břehu: Hřbitovní ostrov ve střední nádrži Nové Mlýny, 785 m

nejvzdálenější od jakékoliv souše: Myšlín v Máchově jezeře, 410 m

nejvýše položený: rašelinové ostrůvky v jezeře Laka (1085 m n. m.), pokud bychom je nepovažovali za stálé, pak ostrov ve Velkém Kozím (též Pláničském) rybníce u Černé v Pošumaví (751 m n. m.)

nejníže položený: zeď ohraničující plavební komoru Masarykových zdymadel v Ústí nad Labem (140 m n. m.), pokud bychom ji za ostrov nepovažovali, tak souostroví v Žernoseckém (Píšťanském) jezeře u Lovosic (141 m n. m.)

největší jezero na ostrově: jezero na Velkém (též Havraním) ostrově na Labi v Lovosicích, 5,7 ha

největší ostrov na ostrově: Pokud budeme západní část Břeclavi mezi hlavním a odlehčovacím ramenem Dyje považovat za ostrov (v článku uvedeným kritériím vyhovuje), pak se na tomto ostrově nachází rybník Včelínek a v něm ostrov o rozloze přibližně 800 m².

nejstarší zmínka: Ostrov svatého Kiliána u soutoku Vltavy a Sázavy poblíž dnešní Davle. Na ostrově byl pravděpodobně již roku 999 založen benediktinský klášter.

nejnovější ostrov: V rámci revitalizace vodních nádrží vznikají v současné době umělé ptačí ostrovy a ostrůvky. Jedním z nejnovějších je ostrov v Kyjském rybníce v Praze, vzniklý v roce 2010.

zaniklá vesnice na ostrovech: Mušov ve střední nádrži Nové Mlýny. Vesnice byla zlikvidována koncem 70. let 20. století právě z důvodu výstavby vodního díla Nové Mlýny. Ze zástavby zůstal do současnosti zachován pouze kostel sv. Linharta na tzv. Kostelním ostrově. Z troskek někdejší zástavby byly vytvořeny umělé ostrůvky Deponie I. až VI. (zvané podle jejich tvaru též Nudle). Na území z někdejší vesnice vyčnívá nad vodu ještě Hřbitovní a Ivaňský ostrov.

K dalšímu čtení o českých ostrovech

Literárních zdrojů týkajících se českých ostrovů jako celku je velmi málo. Za zmínku stojí reportáž v časopise Týden (Motýl, 2006). Na internetu lze nalézt nepříliš povedený a hlavně nedokončený pokus o jejich soupis (<http://www.ostrovvyvr.wz.cz>). Ke konkrétním ostrovům lze informace najít snáze; jejich množství je ale značně nevyrovnané. Například ostrovům v Praze na Vltavě se věnuje samostatná publikace (Hrubeš, Hrubešová, 2007); o většině ostatních jsou pouze zmínky roztroušené v regionální literatuře (pokud vůbec). Jen výjimečně dokáží lokální patrioti zpracovat historii ostrova vyčerpávajícím způsobem. Dobrým příkladem je série článků o ostrůvku v Hamerském rybníku v Praze ve Spořilovských novinách (úvodní článek viz Mahdal, 2004).

HRUBEŠ, J., HRUBEŠOVÁ, E. (2007): Pražské ostrovy. Milpo, Praha, 183 s.

MAHDAL, M. (2004): Ostrůvek na Hamerském rybníku. Spořilovské noviny, <http://www.sporilov.info/view.php?cislocclanku=2005011801> (27.7.2012).

MOTÝL, I. (2006): České ostrovy. Týden, 13, 33, s. 46–49.